

ગુજરાતની કળાનો ભવ્ય વારસો – અડાલજની વાવ

સંકલન : ગોંડલિયા પુરાણ એ.

અડાલજ. અમદાવાદથી ૧૧ કિલોમીટર દૂર કલોલ મહેસાણા હાઈવે પર આવેલ રમણીય વિસ્તાર. આજથી દશેક વર્ષ પહેલાં અહીં ખેતર તથા વગડા સિવાય કંઈ નહોતું. ગામની વસ્તી પણ ઝાઝી ન હતી. આજે છેલ્લાં દશેક વર્ષથી અડાલજની આસપાસ અનેક નામાંકિત બિલ્ડર્સ સુંદર વૈભવી બંગલા, ફ્લેટ, ટેનામેન્ટ બનાવી ચુક્યા છે. વળી અહીં નજીકમાં નર્મદા કેનાલ, ઈન્ટરનેશનલ સ્કૂલ વગેરે બનતાં તથા બૃહદ્ અમદાવાદની એએમટીએમ બસ અને ગાંધીનગરથી દોડતી સીટી બસ બધાને કારણે અડાલજ ખૂબ ઝડપથી વિકસી રહ્યું છે. અડાલજની વાવ થોડાં વર્ષો પહેલાં સ્થાનિક પ્રજા દ્વારા ગંદકીથી ખદબદતા સ્થાન તરીકે પ્રખ્યાત થઈ ગઈ હતી. તેમાં અસમાજિક તત્વો ભૂંડાં કામ કરીને વાવને વધુ બદનામ કરી રહ્યાં હતાં. ત્યારે આ સ્થાન પર ભારતીય પુરાતત્વ ખાતાની નજર પડી. આ ખાતાએ વાવની દેખભાળ શરૂ કરી. વાવમાંથી કચરો તથા ગંદકી સાફ કરાવ્યાં. પાંચ મજલાની વાવના ફૂવાને સમારાવ્યો. તેનું પાણી ચોખ્ખું કરાવ્યું. તેના ઉપર લોખંડની જાળી મુકાવી. જેથી અંદર કાંઈ પડી ન જાય. વળી વાવને ફરતે સુંદર બગીચો બનાવડાવ્યો. વાળના પ્રત્યેક માળના પ્રત્યેક પથ્થરને સાફ કરાવી તેના ઉપર વિશિષ્ટ પ્રકારનું કેમિકલ લગાવડાવ્યું. જેથી પથ્થર ઉપરથી કલા ઉપર કાળની અસર ન પડે. તેનાં શિલ્પ સ્થાપત્ય હવા-વરસાદ તડકાથી બગડે નહીં.

અડાલજની વાવ વરસાદી પાણીનો સંગ્રહ કરવા બનાવાઈ છે. ગુજરાત સહિત પહેલાનાં રાજા તથા લક્ષાધિપતિઓએ કરાવડાવ્યું છે. પાંચ માળની અડાલજની વાવનું મોટાભાગનું નિર્માણ મહંમદ બેગડાએ કરાવ્યું હોવા છતાં તેનું સ્થાપત્ય હિંદુ સ્થાપત્ય હોય તેવું સ્પષ્ટ જણાય છે. ઈ.સ.૧૪૯૮માં બનાવાયેલી આ વાવમાં પ્રથમ માળે એક ગોખલામાં આરસની તકતી ઉપર સંસ્કૃતમાં લખાયેલ શિલાલેખમાં લખ્યું છે કે, “આ વાવનું બાંધકામ દાંડાઈ દેશનાં વાઘેલા રાજવંશના રાણા વીરસિંહે કરાવ્યું હતું. વાવનું કામ પૂરું થાય તે અગાઉ એક યુદ્ધમાં વીરસિંહ વીરગતિ પામ્યા. ત્યારબાદ પડોશી રાજયના મુસ્લિમ શાસક મહંમદ બેગડાંએ આ વાવનું સ્થાપત્ય ચાલું રાખ્યું. આ વાવનું બાંધકામ ૧૪૯૮માં પૂરું થયું” આ પ્રદેશ તે પછી મુસ્લિમોના હાથ નીચે આવ્યો. વીરસિંહની રાણી રૂપબા ખૂબ સુંદર હતાં. તેમનું રૂપ એટલું દેવાંશી હતું કે ભલભલા રાજા-મહારાજા તેની આગળ ગુલામ બનવા તૈયાર થઈ જાય. મહંમદ બેગડાં તેના ઉપર લુબ્ધ થઈ ગયો. તેણે રૂપબા સમક્ષ લગ્ન માટે પ્રસ્તાવ મૂક્યો. રૂપસિંહના તાજા મૃત્યુથી શોકાતુર થયેલાં રૂપબાએ પ્રસ્તાવ સ્વીકાર્યો. પરંતુ સામે

શરત મૂકી કે સૌપ્રથમ આ વાવ તૈયાર કરાવે તે પછી જ તે લગ્ન કરશે. મોહાંધ મહંમદ બેગડાએ વાવનું કામ ખૂબ સંભાળથી પણ ઝડપથી પૂરું કરાવ્યું. બેગડાએ વાવનું કામ પૂરું થતાં રૂપબાને લગ્ન કરવાનું કહ્યું. રૂપબા વાવની પૂજા કરવાને બહાને વાવ પર આવ્યાં. રૂપબાએ વાવની પૂજા કરી. પ્રદક્ષિણા કર્યાં. પાંચમા માળેથી તેઓ વાવના કુવામાં ફૂટી પડ્યાં. આમ તેમણે રૂપસિંહ પાછળ પોતાના જીવનનો અંત આવ્યો. પણ પોતાનો દેહ એક મુસ્લિમ રાજા પાસે ભ્રષ્ટ થવા ન દીધો. બીજી એક કથા અનુસાર મહંમદ બેગડો આ વાવના સ્થાપત્યથી બહુ અંજાઈ ગયો. તે આવી વાવ બીજે ક્યાંય ન બને તેવું ઈચ્છતો હતો. તેણે વાવ નિર્માણના તમામ શિલ્પીને પૂછ્યું કે, “તમે આવી વાવ બનાવી શકો ખરા ? જે શિલ્પીએ હા પાડી તેમને મોતને ઘાટ ઉતાર્યાં. તે તમામને વાવની બાજુમાં દફનાવી તેના ઉપર કબર ચણાવી. ગુજરાતમાં આ પ્રકારની વાવ ૧૨૦ છે. મોટાભાગની વાવ પાંચમી સદીથી ૧૯મી સદીના ગાળામાં બનાવાઈ છે. છતાં આખા ભારતની વાવની તુલનામાં અડાલજની વાવ છે. તેમાં કોઈ ના કહી શકે તેમ નથી.